Konstitutionsutskottets betänkande 1987/88:14

om vissa yttrandefrihetsfrågor

KU
1987/88:14

Sammanfattning

I betänkandet behandlas sex motioner från den allmänna motionstiden 1986. I fem av dessa tas upp frågor som utskottet kommer att behandla i ett senare sammanhang. Den återstående, som avser förbud mot narkotikapropaganda, avstyrks under hänvisning till yttrandefrihetsutredningens bedömning av frågan.

Motionerna

1985/86:K221 av Åke Gustavsson (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om åtgärder för att stärka tryckfrihetsförordningen, radiolagen och radioansvarighetslagen i förhållande till 1940 års skyddslag.

1985/86:K402 av Margareta Persson m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lag om förbud mot pornografi med inslag av våld, sadism och tortyr,

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till ändring av 7 kap. 4 § i tryckfrihetsförordningen och 16 kap. 8 § i brottsbalken, så att också bilder och texter som uttrycker missaktning för kön förbjuds,

3. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till skärpning av 7 kap. 4 § i tryckfrihetsförordningen och 16 kap. 10 § i brottsbalken, så att också pornografisk bild, som produceras med uppsåt att ge intryck av att skildra barn, förbjuds.

1985/86:K404 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att förslag till lag om förhandsgranskning av de filmer och videogram som försäljs eller uthyrs till allmänheten skyndsamt föreläggs riksdagen,

2. att riksdagen beslutar uttala att en sådan lag om förhandsgranskning bör innehålla krav på att godkända filmer och videogram åtföljs av en innehållsredovisning utfärdad av granskningsmyndigheten.

1985/86:K405 av Marianne Karlsson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar uttala sig för att förbud för narkotikapropaganda införs i narkotikalagen.

1985/86:K406 av Birger Rosqvist m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpta krav på förhandsgranskning av videofilm, skärpt lagstiftning samt mera kraftfull

tillsyn vad gäller efterlevnad av förbud och lagar om uthyrning och försäljning inom vålds- och pornografibranschen.

1985/86:K411 av Gunilla André m.fl. (c) vari yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 2),

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om förhandsgranskning av videogram med extremvåld i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet

I *motionerna K402* (s), *K404* (c), *K406* (s) och *K411 yrkande 2* (c) föreslås olika åtgärder mot våldsinslag i videofilmer, våldspornografi m.m. I *motion K221* (s) tas upp vissa frågor gällande tryckfrihetsförordningen, radiolagen och radioansvarighetslagen. Samtliga frågeställningar har samband med vissa av förslagen i regeringens proposition 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. Det ärendet är under beredning och skall behandlas av utskottet under våren 1988. Motionerna föreslås besvarade med hänvisning till nämnda beredningsarbete.

I *motion K405* (c) föreslås lagstiftningsåtgärder mot narkotikapropaganda. Enligt motionen skulle förbudet gälla lovprisande av narkotikamissbruk, instruktioner om hur narkotika brukas och allmänna beskrivningar av var och hur narkotika brukar säljas. Motionären anser det av vikt att ett förbud av angivet slag särskilt inriktas på narkotikapropaganda i olika medier såsom film, video m.m.

Svensk lagstiftning innehåller i princip inte något förbud mot sådana företeelser som åsyftas med motionen. Vissa av de förfaranden som åsyftas i motionen torde dock vara straffbara enligt narkotikastrafflagen (1968:64). Vidare skall nämnas att jämlikt 16 kap. 5 § brottsbalken (BrB) kan den straffas för uppvigling som i t.ex. meddelande till allmänheten uppmanar eller försöker förleda till brottslig gärning. Sker sådant meddelande genom tryckt skrift enligt 1 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen (TF) kan ansvar endast komma i fråga i den ordning som är stadgad för tryckfrihetsmål. Enligt 7 kap. 4 § 6. TF jämförd med 16 kap. 5 § första stycket BrB skall såsom otillåtet yttrande i tryckt skrift avses framställning innefattande uppvigling, varigenom någon söker förleda till brottslig gärning. Yttrandefrihetsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1983:70) Värna yttrandefriheten att motsvarande reglering skulle införas för bl.a. filmer och videogram. I ett särskilt avsnitt diskuterade utredningen frågan om det fanns anledning att ingripa med lagstiftning mot förhärligande narkotikaskildringar i filmer och videogram. Utredningen framhöll bl.a. följande (s. 286):

På sistone har man i riksdagen och på andra håll fäst uppmärksamheten på ytterligare en fråga angående skadlig påverkan av rörliga bilder. Vad saken gäller är filmer och videogram som innehåller skildringar av narkotikaanvändning. Man har menat att narkotikaanvändning i dessa skildringar framställs på ett förhärligande sätt och att främst ungdomar löper risk att av sådana framställningar påverkas till att själva pröva narkotika.

Samhället måste bekämpa narkotikamissbruket med all kraft. Men precis som våldet måste narkotikamissbruket få skildras ingående och belysas

allsidigt för att problemen kring det skall kunna bearbetas. Det betyder att det till en början är otänkbart med en lagreglering av innebörd att endast sådana narkotikaskildringar som verkar direkt avskräckande från missbruk skulle vara tillåtna.

Ett av yttrandefrihetsbrotten i både den nuvarande och den av oss föreslagna lagstiftningen är uppvigling. Med detta brott avses att någon "muntligen inför menighet eller folksamling, i skrift som sprides eller utlämnas för spridning eller i annat meddelande till allmänheten uppmanar eller eljest söker förleda till brottslig gärning". Visserligen är det inte brottsligt i sig att missbruka narkotika, men narkotikainnehav är ett brott. En film eller ett videogram med ett innehåll som är avsett att förleda till anskaffning av narkotika är alltså redan enligt gällande rätt brottslig.

Opinionen mot "narkotikaförhärligande" framställningar i rörliga bilder syftar uppenbarligen till en längre gående kriminalisering. Hur en sådan skall utformas utan risk för att man samtidigt undergräver grundläggande yttrandefrihetsrättsliga principer är emellertid svårt att se. Brottsrekvisitet "söker förleda till brottslig gärning" är ju så allmänt hållet att det inte gärna kan sträckas längre. Med tanke på den uppsåtspresumtion som gäller i samband med ensamansvaret (jfr 8 kap. 12 § TF) utgör utgivarens "subjektiva rekvisit" heller knappast något problem vid lagföring i det här sammanhanget. Vi lägger därför inte fram något förslag till ytterligare begränsning av yttrandefriheten.

Yttrandefrihetsutredningens förslag om ändrade grundlagsregler för bl.a. filmer och videogram togs med i den lagrådsremiss som ligger till grund för den tidigare omnämnda propositionen om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. (prop. 1986/87:151) men fördes inte fram i propositionen. Frågan om särskilda åtgärder mot förhärligande narkotikaskildringar i filmer och videogram berördes inte i lagrådsremissen.

Justitieutskottet har i yttrande över motionen anfört följande (JuU 1987/88:1 y):

I denna fråga vill utskottet först erinra om att riksdagen i fråga om insatserna mot narkotikan har lagt fast en inriktning som innebär att kampen mot narkotikamissbruket skall föras inom alla samhällsområden. Kampen mot narkotikamissbruket får inte begränsas till att enbart minska dess förekomst utan måste syfta till att eliminera missbruket. Målet måste vara ett narkotikafritt samhälle (se bl.a. JuU 1984/85:12 och 26).

I belysning av dessa uttalanden kan utskottet i och för sig förstå de tankar som bär upp motionsönskemålet. På saken måste emellertid uppenbarligen anläggas även synpunkter av olika slag som ligger utanför utskottets beredningsområde. För det fall att en lagstiftning direkt mot "narkotikapropaganda" skulle närmare övervägas vill utskottet framföra sin tveksamhet inför tanken att en sådan reglering skulle upptas i narkotikastrafflagen. Vid sådana överväganden bör enligt utskottets mening också beaktas att vissa av de förfaranden som motionären vänder sig emot synes kunna träffas av narkotikastrafflagens bestämmelser om förfaranden som är ägnade att främja narkotikahandeln, gärningar som är straffbara även som försök, förberedelse och stämpling.

Konstitutionsutskottet får anföra följande. Som framgått har yttrandefrihetsutredningen berört den i motionen väckta frågan. Det förslag utredningen lade fram täckte sådana former av narkotikaförhärligande framställningar som kan föras in under brottet uppvigling. Utredningen ansåg det emellertid

inte möjligt att lägga fram förslag som innebar ett mer långtgående ansvar med hänsyn till risken för att därigenom komma i konflikt med grundläggande yttrandefrihetsrättsliga principer.

Justitieutskottet har i sitt yttrande bl.a. pekat på att vissa av de förfaranden som åsyftas i motionen redan torde vara kriminaliserade enligt narkotikastrafflagens bestämmelser.

Konstitutionsutskottet, som ansluter sig till yttrandefrihetsutredningens bedömning, anser inte att det finns skäl att ta det i motionen begärda initiativet. Utskottet avstyrker således yrkandet i motion K405.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *vissa yttrandefrihetsfrågor*

att riksdagen förklarar motionerna 1985/86:K221, 1985/86:K402, 1985/86:K404, 1985/86:K406 och 1985/86:K411 yrkande 2 besvarade med vad utskottet anfört,

2. beträffande *förbud mot narkotikapropaganda*

att riksdagen avslår motion 1985/86:K405.

Stockholm den 19 november 1987

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Sören Lekberg (s), Börje Stensson (fp), Torgny Larsson (s), Bengt Kindbom (c), Nils Berndtson (vpk), Ulla Pettersson (s), Inger Koch (m), Ingela Mårtensson (fp) och Ove Karlsson (s).

gotab Stockholm 1987 13655